Les terres de secà

Les terres de secà dominen bona part del territori català. La combinació de conreus —cereals, vinya, olivera i ametllers— amb un relleu accidentat i una pluviometria escassa ha originat un paisatge integrat per bancals cultivats, bosc i matolls. Tot i la varietat de formes que adopta aquest paisatge per les diferències de relleu, vegetació i cultius dominants, l'element que l'estructura és l'arquitectura de pedra seca.

El poblament de les terres de secà

Al llarg de la història, els factors físics, polítics i defensius han fet que el poblament concentrat predomini a les terres de secà. Els pobles aturonats o alineats a les valls es troben relativament allunyats els uns dels altres, així com dels camps de conreu. La distància entre els nuclis de població i els recursos ha afavorit la construcció d'aixoplucs, habitatges temporals i masets al costat dels camps.

Vista del poble de Capafonts (Baix Camp), primera meitat del s. XIX.
Fons: Llair Canals-Museu de la Vida Rural.

L'arquitectura i la producció agrària

A les terres de secà hi ha quatre grans tipus de construccions relacionades amb la producció agrícola: les casetes de camp, barraques i cabanes; els marges i murs als camps; els elements per recollir i gestionar l'aigua; i les construccions per emmagatzemar i transformar la producció, com ara els molins, cellers i cups.

Les casetes, cabanes i barraques s'aprofitaven per guardar-hi les eines, descansar-hi les persones i els animals i, de vegades, com a habitatge temporal. Algunes d'aquestes construccions les trobem al costat de corrals i servien com a refugi per als pastors.

Interior de caseta de camp d'olivera, Ulldecona, 2008.
Foto i fons: Mariano Cebolla.

Caseta de camp, Ascó, 2014.
Foto i fons: Berl Puig.

Conjunt de construccions de pedra en sec, la Fatarella, 2005.
Foto: Xavier Ibeles. Fons: Fundació el Solà.

Els marges atalussen els pendents tot conformant bancals. D'aquesta manera s'aconsegueix guanyar terreny cultivable als vessants de les muntanyes, prevenir l'erosió i retenir l'aigua de pluja. Els murs separaven les finques entre si i dels camins —en especial, els ramaders— per evitar l'entrada d'animals als camps.

Marges restaurats d'olivera a la partida de la Xalamera, Xerta, 2009.
Foto i fons: Mariano Cebolla.

Camí empedrat entre marges de pedra seca, Freginals, 2008.
Foto i fons: Mariano Cebolla.

El maneig de l'aigua a les terres de secà ha originat tota una sèrie de construccions pensades per recollir l'aigua de pluja i de les fonts, emmagatzemar-la i transportar-la; aquesta aigua s'usava per regar petits horts, per abeurar els animals i per al consum humà.

Pont de les Canals a la vall dels Ports, barranc de l'Alfaga, Mas de Barberans, 2009.
Foto i fons: Josep Maria Ventura.

Bassot del Gric, Ascó per recollir i emmagatzemar aigua de pluja a la serra de la Llena, Ulldecona, 2004.
Foto: Anna Castellà.

Caseta amb pou, Tivissa, 2009.
Foto i fons: Mariano Cebolla.

Les construccions de pedra en sec

L'especificitat del sòl i l'aflorament de pedres als terrenys cultivables van afavorir que els pagesos desenvolupessin la construcció de pedra en sec, que consisteix a aixecar estructures, pedra sobre pedra, sense cap tipus d'argamassa que les uneixi. Aquesta tècnica s'aplica a tot tipus de construccions, amb una multiplicitat d'usos i de solucions formals, i ha esdevingut un component central de la identitat de les terres de secà.

Les construccions de pedra en sec presenten diversos graus de complexitat. Segons la dificultat tècnica, la construcció s'encarregava a especialistes o bé la feia el mateix pagès. Aquestes construccions també mostren els gustos estètics en les formes i en la manera d'acoblar els materials.

Barraca del Xanto, Pla de Santa Maria (Alt Camp), 2003.
Foto i fons: Àngel Simon.

Cabana de volta, la Fatarella, 2014.
Foto: Xavier Ibeles. Fons: Fundació el Solà.

Escales de marge, Garcia (Ribera d'Ebre).
Foto: Salvador Palomar. Fons: Anna Castellà.

Marge, Tivissa (Ribera d'Ebre), 2003.
Foto: Sílvia Ràfol Ribas.

eines de margener

eines de margener

Caseta d'olivera al terme del Mas de Barberans, 2006.
Foto i fons: Mariano Cebolla.